

A médiaképzés(ek) tündöklése és bukása

Szirmai Éva

Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Kar
Felnőttképzési Intézet

A kezdetek

2010-ben, Debrecenben a *Nemzetnevelés – Felnőttnevelés – Közművelődés* elnevezésű konferencián *Kinek és minek tanítunk médiát?* címmel tartottam előadást¹. A szándékoltan pongyola és provokatív címadással több szempontból is jelezni kívántam azt a bizonytalanságot, amely az ún. médiaképzések körül tapasztalható. Utaltam egyrészt a terminológiahasználat zavaraira, mert bár a rendszerváltás óta szinte nincs olyan közép- és felsőoktatási intézmény, amely valamilyen formában ne vállalt volna részt a látszólag igencsak változatos, kommunikációközpontú képzésekből, ezeknek sem az elnevezésükben, sem a tanterveikben nem tapasztalható egységes szemléletmód. Az 1. táblázat a 2010-es és 2016-os adatokat veti össze, a szignifikáns különbségek okait a későbbiekben részletesen is elemzem.

Szak	A szakot indítók száma ¹ 2010	A szakot indítók száma 2016
Kommunikáció és médiatudomány	21	15
Mozgóképf- és médiaismeret	6	6
Médiadesign	2	0
Intermedia művészt	1	0
Médiaművészt	1	2
Kommunikátor FSZ/FOSZK ²	15	11
Osztatlan tanári ³	-	7

1. táblázat: Médiaképzések 2010-ben és 2016-ban

Forrás: felvi.hu

¹Az egyes intézmények különböző karait önálló képzőhelyként kezeltem.

²A Felsőfokú szakképzést 2013-ba váltja fel a felsőoktatási szakképzés

³Az osztatlan (10 féléves) képzésben a média-, mozgóképf- és kommunikációtanárt második tanárszakként értelmezendő, 2013 óta szerepel a képzési kínálatban

---

¹ Jelen írás történeti részének gerincét az a tanulmány képezi (Szirmai 2010), amely a konferencián elhangzott előadásom alapján készült. Természetesen az azóta eltelt időszak sok ponton módosította az akkori következtetéseimet és felvetéseimet, jelentős hangsúlyeltolódások következtek be.

A felvi.hu adatai szerint 2010-ben 19 felsőoktatási intézmény (illetve 21, ha az adott intézmény különböző karait is figyelembe vesszük) indított szakot kommunikáció- és médiatudomány megnevezéssel, további 6 helyen mozgókép- és médiaismeret, médiadesign (2 intézmény), intermedia művész és médiaművész (1-1 intézmény) címen. A felsőoktatási intézményekhez rendelték 15 esetben olyan felsőfokú szakképzéseket (FSZ), amelyek központi eleme ugyancsak a kommunikáció/médiaképzés (idegennyelvi kommunikátor, intézményi kommunikátor, sportkommunikátor és médiatechnológus asszisztens). A teljes képhez hozzátartoztak a főiskolák és középiskolák mozgókép- és médiaismeret fakultációi, tagozatai, szakirányai, specializációi, továbbképzései, a különböző nyomtatott és elektronikus médiumok stúdiói és akadémiái, a felnőttképzési központok, munkaügyi hivatalok és civil szervezetek által szervezett tanfolyamok, az általános iskolákban a művészeti vagy kommunikációs képzési területen folyó oktatás, Cseh Tamás szavaival élve: „óvodától egyetemig”. A slendrián cím éppen ezért arra a székszisre is utalt, amely a képzések tartalmával kapcsolatban felmerülhet. Sajátos identitászavar jellemzi ugyanis mind a képzőhelyeket, mind a képzésben résztvevőket: egészen más funkcióknak kellett megfelelniük 2010-ben, mint 20 évvel azelőtt, amikor alapvetően az újságírói szakma gyakorlására kellett felkészíteniük hallgatóikat. És egészen más a politikai, társadalmi, felső- és közoktatási környezet 2016-ban, amikor egyfajta központosított vízió jegyében a társadalomtudományokhoz való viszony értékelődik át alapjaiban. Ezeknek a paradigmaváltásoknak a folyamatát kívánom érzékeltetni a Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Kar Felnőttképzési Intézetében 1989 óta folyó képzés áttekintésével. Azok a korszakok, amelyek szemmel láthatóan elkülönülnek az oktatás tartalmának történetében, teljes összhangban vannak az országos tendenciákkal. 2010-ben talán még azt is elmondhattuk, hogy határozott jövőképpel rendelkezünk az elkövetkező évekre. A helyzet azóta gyökeresen megváltozott.

A szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskola népművelő szakának oktatói és hallgatói valamelyest megelőzték az országos szinten tapasztalható szakmai átalakulási folyamatot: már 1988-ban komoly viták folytak a népművelő szakma megújításának lehetőségeiről, az újfajta, piacképes tudás szükségességéről. Mire a rendszerváltás időszakára az egész országban kialakult a művelődésszervező szak curriculumja, főiskolánkon sikerült megvalósítani az alap- és speciális képzés rendszerét. Elsősorban a munkaerőpiac érzékelhető igényeinek feleltettük meg tantervünket, így indulhatott el – talán elsőként 1956 után az országban – a főiskolai szintű médiaképzés. Ebben az időszakban (1989–1996) a helyi nyilvánosság szerkezetváltása határozta meg az intézményben végzettekkel szembeni elvárásokat. Hallgatóink a nappali tagozaton kétszagos képzésben vettek részt, a másik – általában tanári – szakjukon és a művelődésszervező alapozó szakaszban elsajátított ismeretek biztosították számukra azt az elméleti alapot, amelyre sikerrel építhettük rá az újságírói hivatás gyakorlati tudnivalóit. Újságírókat képeztünk tehát abban a periódusban, amikor az egyeteméről (többek között a JATE Bölcsészettudományi Karáról) a kommunikáció- és médiatudomány területéről elsősorban elméleti szakembereket bocsátottak ki. Hallgatóink zöme a Dél-Alföld régió 3 megyéjéből érkezett, és bár az intézményválasztásnál érződött némi kontraszelekció (aki nem került be a bölcsészkarra, választotta a

tanárképző főiskolát), éppen a művelődésszervezők esetében többnyire hangsúlyosabb volt a tudatos pályaaorientáció: eredeti lakóhelyükön, választott szakmájukban kívántak elhelyezkedni. A levelező hallgatók esetében még nyilvánvalóbb volt ez a szakmai elhivatottság, még diploma birtokában sem szándékoztak munkahelyet változtatni, és jellemzően közművelődési intézményekből érkeztek. Mint mindenhol az országban, a Dél-Alföld kisebb-nagyobb településein is egyre sürgetőbben jelentkezett az igény a helyi nyilvánosság új fórumai iránt, szinte minden önkormányzat létrehozta a maga helyi lapját, de sorban jelentkeztek a civil szervezetek is a megszólalás lehetőségéért. Az elektronikus média a frekvenciamoratórium, az ideiglenes sugárzási engedélyek és megosztott helyi frekvenciák időszakában ugrásra készen várta a tényleges indulás lehetőségét. Ebben a helyzetben végzett hallgatóink – még ha egészen kevés gyakorlattal is – a szakértelmet és a mértéket képviselték a helyi sajtóban. Sokan közülük mind a mai napig meghatározó szereplői a régió médiaiparának, de vannak olyanok is, akik országos orgánumok elismert szereplői lettek. Ezt az időszakot értékelve elmondhatjuk, hogy valós társadalmi igényre válaszolt a képzésünk, sikerült úgy meghatározniuk a tartalmát, hogy az általános elméleti felkészítést komoly, gyakorlatorientált ismeretekkel egészítsük ki. Megteremtettük a szükséges technikai infrastruktúrát, hallgatóink egyszerre ismerkedhettek meg a kor legmodernebb technikájával és a nagy stúdiók „levetett” technológiáival, nem okozott tehát számukra gondot, hogy akár a „legkiszaribb” körülmények között is helyt álljanak.

A képzés következő korszakára (1997–2005) egyfajta identitásválság volt jellemző. A sajtópiac telítődött, egyetemek és főiskolák, tanfolyamok és önálló képzőhelyek bocsátottak ki nagy tömegben újságírókat és kommunikációs szakembereket. Komoly dilemmát jelentett a választás kényszere: kommunikátorokat vagy újságírókat képezzünk-e. Megnőtt az igény a PR- és marketing-szakemberek, az intézményi, szervezeti kommunikációt professzionálisan szervező munkatársak iránt – így szakunkon is egyre szorosabb kapcsolat épült ki a különböző szakirányok között. A kulturális menedzserek és (2002-től) a rendezvényszervező szakirányon tanuló hallgatók médiaismereti alapképzésben részesültek, megtanulták a sajtóval való kapcsolattartás, a nyilvános (rész)érdekérvényesítés alapelveit és alapfogásait, ezekre az alapismeretekre épült rá a szakirányok speciális tananyaga. A felsőfokú újságíróképzés egyik etalonjának számító, nagy múltú Lille-i Újságíró Főiskola (ESJ) által meghonosított modell (Zöldi 2007) működőképesnek tűnt a megváltozott magyar viszonyok között is.

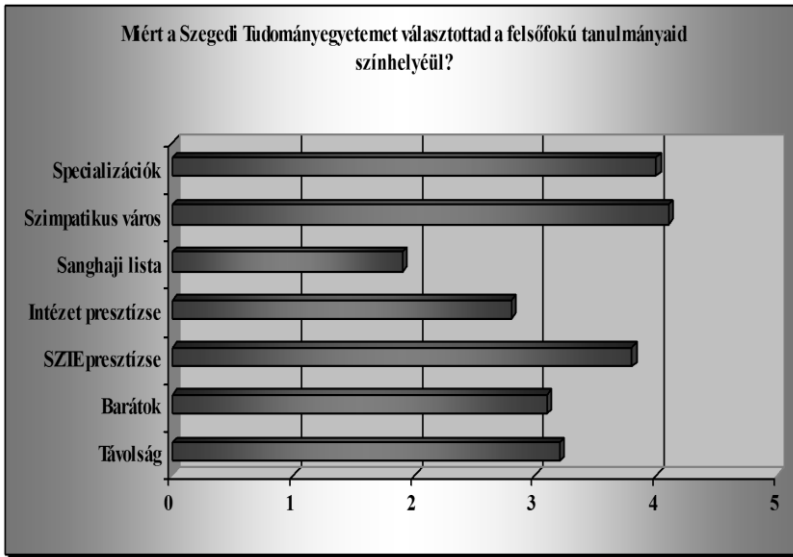
Korlátlan lehetőségek

Ezzel egyidejűleg fontos változások zajlottak a közoktatásban. Az általános európai gyakorlattal összhangban, hazánkban is mind többen ismerték fel, hogy a tömegkommunikációs üzenetek tudatos befogadására kell nevelni a felnövekvő nemzedékeket, egyrészt, mert ez az egyik legfontosabb szocializációs terep, másrészt, mert a média tudatos használata a részvételi demokrácia megteremtésének a feltétele. A világ legkülönbözőbb oktatási rendszerei más és más paradigmát érvényesítettek e képzés kiépítésében, a legfontosabb modellek a követke-

zókben foglalhatók össze: a) demokratikus-szocializációs modell (a fenti célkitűzéseknek leginkább megfeleltethető); b) médiaértési modell (a mozgókép adekvát olvasása és használata, a mozgóképi szövegek közötti értő válogatás); c) művelődéstörténeti modell (művészettörténeti és -elméleti ismeretek átadása). A médiaoktatás e modelljei már a múlt század 40-es éveitől elterjedtek, és mindig szoros korrelációt mutattak azokkal a hatásvizsgálattal, amelyek felvetették a tömegműediumok és a társadalmi folyamatok közötti lehetséges kapcsolatokot (Buckingham 2005; Bajomi-Lázár 2008). Hazánkban – talán a filmesztétika oktatás viszonylag korai bevezetésének következtében – a második és harmadik modell tett szert jelentős túlsúlyra, vagyis sokkal inkább egy szemiotikai-esztétikai vonulat érvényesült és érvényesül mind a mai napig, elsősorban a középiskolákban (Szíjártó 2001). 1995-ben a Nemzeti Alaptanterv a művészetek műveltségi terület részeként bevezette a mozgókép- és médiaismeret tantárgyat az általános és középiskolákban, viszont a tanárképzés ezen a területen még gyerekcipőben járt. Többnyire a rajz szakos tanárok feladatává tették a tantárgy tantervi követelményeknek való megfeleltetését, ezért – különösen az első években – nem volt igazán kialakultnak tekinthető a képzési struktúra. A tanárok ugyan viszonylag szabadon választhattak a fenti modellek közül, az időközben megjelenő tankönyvek és oktatási segédanyagok viszont a filmesztétikai szemléletmódot preferálták. Mintegy 10 évnek kellett eltelnie, hogy a hangsúlyok – legalább részben – áthelyeződjenek a médiaértési modellre.

A mi nappali tagozatos hallgatóink – elsősorban a magyar és rajz szakosok – külső tanítási gyakorlatukon hamar felismerték, hogy az általános iskolákban hiány van a képzett médiatanárokból. Levelező hallgatóink pedig – lévén a művelődésszervező nem tanárszak – felvették a pedagógiai modul kurzusait, így diplomájuk tanári tevékenységre is feljogosította őket. Ebben az időszakban tehát elmondhatjuk, hogy képzésünk több lábbon állt, létező és egyre sürgetőbb munkaerőpiaci igényeket voltunk képesek kielégíteni. Hallgatóink rendelkeztek azokkal a kommunikátori és tanári készségekkel, amelyek alkalmassá tették őket az újfajta feladatok ellátására, elméleti ismereteik pedig megalapozottnak minősültek ezekben a feladatkörökben.

A 2006/2007-es tanévtől kezdődően jelentősen átalakult az ekkorra már 30 éves művelődésszervező képzés, elindult ugyanis a bolognai rendszer által támogatott kétszintű oktatás. Intézetünkben az andragógia alapszak – hagyományos képzéseink eredményeit megőrizve – művelődésszervező szakirányú végzettséget ad, de – amit ennél is fontosabbnak tartok – olyan képzési struktúrát dolgoztunk ki, amely egyedülálló volt az ország hasonló szakain. A tantervben szereplő 25 kreditnyi szabad sávot ugyanis modulokba rendeztük, ezzel lehetőséget adva hallgatóinknak, hogy a korábban jól működő szakirányok fenntartásával és újak indításával speciális képzésben részesüljenek (Szűcs – T. Molnár 2009: 24.). Hogy mennyire növelte e döntés az Intézet presztízsét, az jól érzékelhető abból a vizsgálatból, amelyet az első végzős évfolyam körében folytattunk. Az intézményválasztás motivációi között a második helyen szerepel a specializációk választhatósága (2. táblázat):

2. táblázat: Az intézményváltás motivációi
 Forrás: Szűcs – T. Molnár 2009: 23.

Ebben a képzési struktúrában is igyekeztünk fenntartani a lille-i modell alapelveit, tehát az általános médiaelméleti, kommunikációelméleti és informatikai ismeretek az alapozó szakaszban kapnak helyet, megismertetve a hallgatókat a korszerű médiatechnológiák alkalmazási lehetőségeivel a felnőttoktatásban, ugyanakkor a kommunikációs kompetenciák fejlesztését szolgálják a specializációhoz kapcsolódó kurzusok, amelyek középpontjában a különféle típusú média-szövegek létrehozásának gyakorlati aspektusai a meghatározók.

A 2010/11-es tanévben egy egészen speciális feladatnak is sikerült eleget tennünk. A SZTE JGYPK Felnőttképzési Intézete és a Szabadkai Magyar Tannyelvű Tanítóképző között fennálló, több éves múltra visszatekintő szakmai együttműködés új szintjét és lehetőségét jelentette az a projekt, amelynek elsődleges célja az egyre növekvő számú, fiatal, diplomás munkakereső számára a munkaerőpiaci igényeknek megfelelő szakirányú továbbképzések indítása volt. A 2008-ban indult kísérleti program azzal a szándékkal jött létre, hogy a vajdasági magyarok számára lehetőséget biztosítson arra, hogy kisebbségi környezetben, nemzetiségi identitásukat megőrizve is egyenlő eséllyel induljanak az értelmiségi pályákon. Először regionális rendezvényszervező szakirányú továbbképzést szervezett az Intézet, majd ennek sikeres zárása után, elsősorban a potenciális hallgatók körében végzett igényfelmérés alapján, elindítottuk a médiaképzésünket is. A két féléves képzés abban az időszakban indult és folyt, amikor a vajdasági Magyar Nemzeti Tanács Tájékoztatási Bizottsága egy, a teljes régióra kiterjedő vizsgálatban felmérte a magyar nyelvű média helyzetét a Vajdaságban; a felmérés eredményeként megfogalmazódó célok elérésében – feltételezhetően – komoly segítséget nyújthattunk.

A kutatás három nagy területre összpontosított: az állapotfelmérés érdekében kérdőívekkel és interjúkkal vizsgálták a vajdasági magyar tájékoztatási rendszer jelenlegi helyzetét, megfogalmazták a rendszert érintő legjellemzőbb gondokat és kihívásokat (problémafelmérés), meghatározták a legfontosabb célokat és szakmai javaslatokat vártak/adtak a célok elérése érdekében. Az összefoglaló tanulmány legfontosabb megállapításai a következők:

- Köztársasági, tartományi és regionális szinten nincs szükség újabb médiumok, sajtóházak, tájékoztatási intézmények létrehozására. (76 olyan nyomtatott, elektronikus vagy internetes formában megjelenő médium van a Vajdaságban, amely részben vagy teljes egészében magyar nyelvű.)
- A jelenlegi intézményrendszer létbizonytalanságban él. A vajdasági magyar média nem látja biztosítottak saját jövőjét, működését, fenntarthatóságát.
- A szakma felismerte a digitális átállásra való felkészülés fontosságát.
- Az újságíró-társadalom felismerte saját szakmai alulképzettségének tényét.
- A jelenlegi intézményrendszer a jelenleginél több főmunkatársat és külső munkatársat szeretne alkalmazni.
- A jelenlegi intézményrendszer műszaki ellátottsága nem felel meg a szükségleteknek (MNT TB 2010: 10).²

Mint ebből a helyzetértékelésből eléggé nyilvánvalóan látszik, a vajdasági magyar nyelvű média (túl azon, hogy ugyanazokkal a problémákkal küzd, mint pl. az anyaországi helyi és kisközösségi sajtó), egyrészt kellő önkritikával viszonyul tevékenységéhez, másrészt a médiumok szerkesztői tisztában vannak azzal, hogy anyagi-infrastrukturális feltételeik javítása önmagában nem elegendő ahhoz, hogy minőségi munkát legyenek képesek végezni. Meggyőződésünk szerint ezzel a felismeréssel magyaríazható az a nagyfokú érdeklődés, amely az általunk kezdeményezett képzést kísérte: egyrészt megerősíteni látszik mindazt, amit a Magyar Nemzeti Tanács rögzít az idézett médiastratégiájában (az újságírók önmaguk is érzik, hogy szervezett képzések nélkül, autodidakta módon már nem lehet felelősséggel kommunikátori szerepeket vállalni), másrészt esélyt ad arra, hogy amennyiben reális lehetőségeket teremtenek a vajdasági magyar szerkesztőségek bővítésére, az új nemzedék már felkészülten állhat munkába. Ugyanakkor azt is mutatja, hogy a vajdasági magyar nyelvű média jelen állapota legin-

---

² A *Médiastratégia* itt idézett szövegtervezete a szakmai és kisebbségi szervezetekben meglehetősen ellentmondásos fogadtatásra talált. Talán a viták hatására, 2011-ben egy módosított, de a helyzetértékelésben az eredetinek nem ellentmondó változat került a Magyar Nemzeti Tanács elé (http://www.mnt.org.rs/sites/default/files/attachments/vajdasagi_magyar_media_startegia.pdf). A Vajdasági Magyar Újságírók Egyesülete azonban továbbra is nehezményezte, hogy érdemi egyeztetés nélkül készült az anyag. „A médiastratégiából teljesen kimaradt a vajdasági magyar újságírókat összefogó szakmai szervezet, amely a hatékonyabb anyanyelvű tájékoztatást, a vajdasági magyar médiumok közötti jobb együttműködést, az újságírók képzési és továbbképzési lehetőségeinek a biztosítását, a hazai és külföldi szakmai szervezetekkel való együttműködés megteremtését, valamint a sajtóban dolgozók helyzetének javítását tűzte ki célul, de kezdeményezője és társalapítója a határokon átvéelő Kűllhoni Magyar Újságírók Egyesűletek Konvenciójának is. A VMűE reméli, hogy a Vajdasági Magyar Médiastratégia véglegesítése során sikerűl megtalálni az újságírók szakmai érdekvédelmi önszerveződésének a helyét és szerepét, ezért eljuttatja az illetékesekhez az erre vonatkozó javaslatát.” (A VMűE kimaradt a médiastratégiából, ld. *Hét Nap* 2011. 09. 21. <<http://vmue.org.rs/sajto/oldal.htm>>) [2016.02.03.]

kább arra hasonlít, amely Magyarországon a 90-es évek első felében volt jellemző: a helyi és kisközösségi médiának (először a nyomtatott sajtónak, később, a médiatörvény elfogadása után az elektronikusnak is) kiemelt szerepet tulajdonított a közélet. A helyi nyilvánosság megteremtésének igénye nem járt azonban együtt egy felkészült újságírói kör jelenlétével. Nem véletlen tehát, hogy ebben az időszakban sorra jelentek meg a különböző típusú kommunikációs és médiaképzések, hogy az addig csak „szerelemből” és lelkesedésből dolgozó kommunikátorokat kellő szakmai ismeretekkel vértézzék fel. Míg azonban az ezredfordulóra Magyarországon ez a piac telítődött, a Vajdaságban – jelentős késéssel ugyan – felismerték a (tovább)képzés szükségességét. Ebből viszont az is következik, hogy nem lehetett az anyaintézményben 22 éve működő média szakirányt automatikusan adaptálni a sajátos viszonyok között működő vajdasági közegbe. Azért, hogy megfeleljünk egyrészt a szakmai elvárásoknak, másrészt a kisebbségi létből adódó, a hallgatóink esélyegyenlőségét biztosítani igyekvő követelményeknek, és ezen túl az Európai Unió és magyar külpolitika által egyaránt preferált regionalitás-elvnek, különös figyelmet kellett fordítanunk a képzési struktúra összeállítására. A program három tantárgycsoportra épült, ezek közül a *Regionális tanulmányok* című elsősorban az utóbbi két szempontnak feleltethető meg, ugyanis hangsúlyos szerepet kap benne a nemzetközi intézményrendszer ismerete, a kisebbségkutatás és a kisebbségszociológia. A *Médiaismereti* tantárgycsoportban kaptak helyet a szoros értelemben vett szakmai tárgyak, amelyek esetében azonban tekintettel kellett lennünk a sajátos vajdasági körülményekre, így a sajtótörténetet pl. ketten (egy szegedi és egy újvidéki kolléga) tanították, míg a médiajog kurzus esetében egyértelmű volt, hogy a magyar jog területén otthonosan mozgó szabadkai jogászt kérjünk fel. A gyakorlati tárgyak esetében a helyi szerkesztőségek (elsősorban a Pannon RTV és a Magyar Szó) nálunk tanuló munkatársainak közreműködésére számítottunk; így állhatott elő az a paradoxnak tűnő, de végeredményben nagyon gyümölcsözőnek bizonyuló helyzet, hogy a hallgatóink egymás munkájában segédkeztek (ld. Nagy – Szirmai 2011).

2011-től egészen új kihívásokkal kellett szembenézni intézetünkben: a kulturális mediátor MA-képzésben különleges helyet szántunk a korábbi médiaoktatásnak. Tudomásul kell vennünk, hogy a 60-as évektől kezdődően a hazai médiafogyasztási szokások jelentős mértékben átalakultak. Bár a kereskedelmi csatornák megjelenéséig is a televízió volt a legfontosabb információszerzési és szórakozási tevékenység, egy viszonylag biztos kulturális értékrend határozta meg a hazai oktatás és művelődés folyamatát. A későbbiekben azonban relativizálódtak az addig biztosnak gondolt kulturális értékek, a képelvűség uralgóvá vált, világképünk sarokpontjait egyfajta bulvár-szemléletmóddal jelölte ki. Miközben „kitágult a világ”, a legtöbbet tévézők belekényszerültek abba az információtömegbe, amelyet elsősorban gazdasági/kereskedelmi szempontok alapoztak meg. Az írás-olvasás készségei háttérbe szorultak a passzív befogadási formákhoz képest. Ilyen körülmények között kell felkészítenünk a felnőttek generációit arra, hogy legyenek képesek egyfajta interaktív kommunikációra, legyenek képesek a saját igényeiknek megfelelő információhoz jutni, legyenek képesek akár a virtuális közösségi szintereken is együttműködni. Az első lépés e célok megvalósításához a korszerű IKT megteremtése és általánossá tétele, de ez

a folyamatnak csak az elejét jelentheti. Meg kell ugyanis teremtenünk azt a soft infrastruktúrát is, amely a technikai felkészítés után az új médiumok rendeltetésszerű használatára is képessé tesz (vö. Szirmai 2009). Ezt a célt szolgálják a kulturális mediáció képzésben a tömegkommunikáció és tömegkultúra, a médiaszövegek és médiaproduktumok, valamint kommunikációs tréning (moderálás, szövívői szerepek) című tanegységek. A tömegkommunikáció kurzus különös figyelmet fordít a hagyományos elektronikus médiumok befolyására a kultúra rétegződésére, a tömegkultúra jellegzetes műfajaira, a multiplikáció és mediatisáció változó értelmezéseire, az elektronikus tömegkommunikáció technológiai lehetőségeinek bővülésére és az ehhez kapcsolódó újfajta befogadói magatartásmintákra. Az infokommunikációs technológiák (IKT) elsajátítása és tudatos alkalmazása elengedhetetlen a kulturális mediációban. A hallgatóknak ismerniük kell ezeket a technológiákat, a web2.0 új színtereit, a közösségi háló kialakításának lehetőségeit, az internet műfajait, viszonyukat a hagyományos tömegkommunikációs formákhoz. Tisztában kell lenniük a net-demokrácia alapeszközeivel, tudniuk kell élni az interaktivitás internet nyújtotta lehetőségeivel, képesnek kell lenniük a rendelkezésükre álló információk tudatos szelekciójára, a kultúráközvetítés új módszereinek felhasználására a mediációban. A médiaszövegek kurzus keretében a hallgatók elemzéseken és önálló médiaszövegek elkészítésén keresztül megismerik a média (a különböző médiumok) működési mechanizmusait, szövegalkotási módjait. Önálló munkáik (a nyomtatott sajtó számára írt szövegek, televíziós műsorok/műsorelemek előállítás a rögzítéstől a szerkesztésig, web-oldalak készítése, karbantartása, tartalommal való ellátása) a médiaszövegek elemzése során elsajátított technikák és módszerek gyakorlati alkalmazását készítik elő. Különös figyelmet fordítunk a verbális és a vizuális kommunikációs készségek fejlesztésére, az infokommunikációs technológiákban rejlő lehetőségek kiaknázására.

Identitásválság

Mint a fentiekből érzékelhető, a „médiaképzésnek” sokrétű funkciót kellett betöltenie az elmúlt 25 évben, de napjainkban még az eddigieknél is nagyobb felelősséggel bír. Létjogosultságát megkérdőjelezni botorság lenne, hiszen a jelenkori társadalmi kihívások, a demokratikus folyamatokban való tudatos részvétel, a globalizáció és a multikulturális társadalmak újfajta kihívásai öntudatos és értő médiafogyasztókat kívánnak. A mi feladatunk ennek belátása és hallgatóink felkészítése ennek közvetítésére. Bármennyire is pozitív azonban a jövőképünk, a társadalmi-oktatáspolitikai környezet nem kedvez megvalósításának. 2013-tól olyan lépések követték egymást a felsőoktatásban, amelyek az intézet hallgatói létszámát folyamatosan csökkentették: az államilag finanszírozott képzésre jelentkező hallgatók számára központilag határozták meg az irreálisan magas felvételi pontszámokat, míg a költségtérítéses képzésre elégséges-közepes érettségi eredményekkel is be lehetett jutni. Bár kizárólag a nappali tagozaton, továbbra is fenntartottuk ugyan a média specializációt, szembesülnünk kellett azzal, hogy a hallgatóink többnyire híján vannak a motivációnak, az az elkötelezettség, értékelvű szemléletmód, amely korábban jellemezte a képzést, megszűnni látszott. Időközben egyre nagyobb jelentőségre tettek szert a felsőfokú szakképzések, de

a tapasztalatok azt mutatják, hogy zömmel az alapképzésbe be nem került hallgatókkal töltik fel ezeket.

2012-ben, a *MANYE Társadalmi változások – nyelvi változások: Alkalmazott nyelvészeti kutatások a Kárpát-medencében*³ elnevezésű konferenciáján ismerttettem egy mikrokutatás eredményeit, amelynek keretében egyetemi hallgatók nyelvi és (sajtó)műfaji kompetenciáit vizsgáltam média specializációban résztvevő andragógus (19 fő) és kommunikátor felsőfokú szakképzésben résztvevő (22 fő) hallgatók körében. Mindkét csoport képzésében különös hangsúlyt kap a sajtóműfajok elmélete és gyakorlata, ezen belül is elsősorban a tájékoztató műfajok (hír és tudósítás) műfaji sajátosságainak, szerkezeti és nyelvi-stiláris kérdéseinek elsajátítása és tudatos alkalmazása. A vizsgálat során a hallgatók azt a feladatot kapták, hogy az előadások és a kötelező olvasmányok (Barthes – Joób Emőke) ismeretében írjanak rövid-, napi- és megírt híreket szabadon választott irodalmi műalkotás alapján. A gyakorlat célja az volt, hogy érzékeljék az epikus narratíva és hírszerű szerkesztésmód közötti különbséget, és tudatosítsák a különböző hírtípusok strukturális és nyelvi megformálásának alapelveit. Az elmúlt 20 évben, a hasonló feladatok megoldási módjai alapján feltételeztem, hogy a mai egyetemisták médiafogyasztási szokásai alapvetően megváltoztak, háttérbe szorult a minőségi print média; az elektronikus médiumok és az online hírfogyasztás egyre növekvő mértékben határozza meg hallgatóink struktúra-, stílus- és terjedelemérzékét. Bár a kutatás alapkérdéseire látszólag nem kötődik, de szimptomatikusnak tartom a választott irodalmi (!) alapanyag összetételét (3. táblázat).

„Mesék”	„Kötelező” olvasmányok	Szépirodalom
Babszem Jankó	Arany: Ágnes asszony (3)	Brontë: Jane Eyre
Garfield	Arany: Tengeri-hántás	Csáth Géza: Anyagyilkosság (2)
Hamupipóke	Gárdonyi: Egri csillagok	Csáth Géza: Fekete csend (sic!)
Hófehérke (3)	Jókai Mór: Aranyember (sic!)	Dosztojevszkij: Bűn és bűnhődés
Oroszlánkirály (2)	Kosztolányi: Édes Anna (2)	Thompson: Félelem és reszketés Las Vegasban
Piroska és a farkas	Kómives Kelemen (2)	Austen, Jane: Büszkeség és balítélet

³ Magyar Alkalmazott Nyelvészek és Nyelvtanárok Egyesülete – a Konferencia 2012. április 12–14 között zajlott Szegeden az SZTE JGYPK szervezésében.

Spongyabob	Mikszáth: Az a fekete folt	Asher, Jay: Tizenhárom okom volt
	Mikszáth: Bede Anna tartozása	Puzo, Mario: A keresztapa
Fel! (Up! – rajzfilm)	Molière: Tartuffe	Örkény István: Az autóvezető
Madagaszkár	Molnár: A Pál utcai fiúk (3)	Örkény István: Tóték
	Shakespeare: Rómeó és Júlia (2)	Palahniuk: Altató
Saint-Exupery: A Kisherceg (sic!)		King, Stephen: Az
		Szabó Magda: Abigél
13	18	14

3. táblázat: A hallgatók által választott irodalmi alapanyag (zárójelben az említések száma, az utolsó sorban az egyes kategóriák elemszáma)

Az összesített táblázatból⁴ jól érzékelhető ennek a generációnak az értékválasztása. Bár szabad kezet kaptak a hírek alapjául szolgáló irodalmi alkotások kiválasztásában, legalábbis feltűnő a 19–24 éves hallgatók elkötelezettsége a „mesék” (többnyire kifejezetten a moziban, tévében látható rajzfilmek) iránt, illetve az általános és középiskolai kötelező olvasmányok feltűnően nagy száma. Az általam – helyenként önkényesen – szépirodalminak minősített szövegek is inkább egy jó középiskolai magyartanár választásait tükrözik (Csáth, Dosztojevszki, Örkény), mint a rendszeres és határozott értékrenden alapuló olvasmányélményeket. A többi szövegben közös, hogy a fiatalok életében elsősorban filmfeldolgozások formájában jelentek meg, illetve a lektúr és ifjúsági irodalom határvidékeiről származnak. Különösen figyelemre méltó azonban az, hogy nincs különbség az alapképzés hetedik félévében járó andragógus hallgatók és zömében közvetlenül az érettségi után a felsőoktatásba kerültek csoportja között. Ez a különbség elmosódik az egyéb szempontok szerinti megközelítésben is. A dolgozatok többségében azt tapasztaltam, hogy a hangzó (rádiós) hírek szerkezetét és terjedelmét követik, a címadás nem jellemző, a lead – ha van – jellemzően kelleltetett (drámai felütéses), nyelvileg igénytelen, pongyola, a beszélt nyelv normáit követi. Összességében elmondható, hogy a hagyományos (minőségi) print média hatása egyre kevésbé érzékelhető; a tájékoztató és publicisztikai műfajok következetes elválasztása már nem érvényesül, a minősítés, azonosulás, belehe-

⁴ A feldolgozás során nem tettem különbséget az andragógusok és a szakképzési hallgatók dolgozatai között. Az elemszám azért nem egyezik a felmérésben résztvevő hallgatók számával, mert volt olyan köztük, aki a három hírípust három különböző irodalmi mű alapján fogalmazta újra.

lyezkedés természetes viszonyulásmódok. Az elbeszélő narratíva (a történetmesélés) felülírja a hírszerűség elveit. Ez a gyakorlat nem egyszerűen a bulvármédia, hanem azonosíthatóan a kereskedelmi rádiózás szalaghíradásait, ill. az online hírközlés „kattintásközpontú” szerkesztési elveit követi. A bulvárosodás tendenciái láthatóan nemcsak a médiában követhetők nyomon, de hatásuk a kulturális termékek fogyasztásának átalakulásában is megjelenik. Amikor a hallgatók szinte kizárólag iskolai és tévés élményeikből merítenek, amikor elveszítik érdeklődésüket az őket körülvevő világ jelenségei iránt, amikor a saját választásait a tömegkultúra leegyszerűsített világképe, az összefüggések láttatását nélkülöző médiaszövegek határozzák meg, akkor nem várhatjuk, hogy egy két- vagy négy féléves képzés alapvető szemléletbeli változást eredményezhet.

Akár az andragógia alapszak média specializációja, akár a felsőoktatási szakképzések kommunikátor képzéseiről beszélünk, érzékelhetően hiányzik az az elméletileg megalapozott, a gyakorlatban kipróbált, egységes szemléletmód, amely a médiaképzés kezdetén még megvolt a hallgatóinkban. Felnőtt egy olyan nemzedék, amely számára az általunk biztosított lehetőségek sokkal inkább a pályaválasztás kényszerének kitolását jelentik, mert nem rendelkeznek olyan jövőképpel és tapasztalattal, de elhivatottsággal és tudással sem, mint 2 évtizeddel korábban végzett társaik. Nem kedvez azonban a felsőoktatási környezet sem a felsőfokú média- (vagy újságíró) képzéseknek. 2015 tavaszán kiszivárgott, hogy a felsőoktatás tervezett átalakítása elsősorban a humán (bölcsezet- és társadalomtudományi) képzéseket fogja érinteni. A megszüntetendő szakok listáját az andragógia vezette, és bár tekintélyes szakmai szervezetek, a munkaerőpiac meghatározó képviselői és az érintettek igyekeztek meggyőzni a felsőoktatási államtitkárt a döntés elhibázottságáról, nem volt elég erős az érdekérvényesítő képességük. Hasonló helyzet állt elő a kommunikáció és médiatudományi képzések esetében is, de végül ezek továbbra is indulhatnak 2016 szeptemberétől. Az 1. táblázat adataiból jól látható a szakma elbizonytalanodása. Az egyetemeken a kommunikációs képzések folyamatosan szembesülnek a hallgatói létszám folyamatos csökkenésének, az államilag finanszírozott képzésbe bekerülők központilag korlátozott keretszámainak következményeivel. A hagyományos formák a fennmaradásukért küzdenek, kitörési lehetőséget az osztatlan tanárképzésben második szakként megjelenő média-, mozgókép- és kommunikáció tanár szakok jelenthetnek. Visszatérni látszunk tehát a kezdetekhez, de ebben az esetben ezt csak üdvözölni lehet.

Az érintettek már 2014-ben érzékelték, hogy jelentős átalakítás nélkül sem a felsőoktatásban, sem a független képzőhelyeken nem fognak tudni megfelelni sem a munkaerő-piaci, sem a társadalmi elvárásoknak. 2013-ban a Magyar Tartalomszolgáltatók Egyesülete megbízásából Weyer Balázs és kutatócsoportja felmérte a magyarországi médiaképzések helyzetét. Legfontosabb megállapításaik már akkor is arról tanúskodtak, hogy a 37 (felsőoktatási keretek között 21) képzőhely a folyamatos létbizonytalansággal küzd, elsősorban a hallgatói létszám drasztikus, mintegy negyedére csökkenése miatt. Ők akkor átmenetinek gondolták ezt a visszaesést, de azóta látjuk, hogy az emelt szintű érettségi követelményének bevezetése csak az első lépése volt a képzések visszaszorításának. Hiányolják a kifejezetten újságíró-képzésre szakosodott intézményeket, szerintük is

alapvető probléma, hogy nem különülnek el a média iparágon belüli szakterületek, a képzőhelyeket egyfajta identitásválság jellemzi, hiszen az elméleti/tudományos közelítésmód és a gyakorlati oktatás aránya és módja mind a mai napig ellentmondásos (MTE 2014: 3).

2015 márciusában a Magyar Kommunikációtudományi Társaság konferenciát szervezett a kommunikáció képzés jelenéről és jövőjéről. Szemben a fenti helyzetértékeléssel, ezen a tanácskozáson sokkal inkább a kommunikáció mint diszciplína kérdései kerültek előtérbe, de markánsan kirajzolódtak azok a vélemények is, amelyek a kormányzat felsőoktatás-politikájának bölcsész- és társadalomtudomány-ellenes jellegét hangsúlyozták. Az előadók nehezményezték, hogy úgy születnek döntések szakok megszüntetéséről, hogy sem a helyzet reális feltárására, sem a várható következmények, hatások feltérképezésére nem kerül sor. Szakadát István indulatos hozzászólása megfontolandó felvetéseket tartalmaz: „A véleménybefolyásoló szempontok közül a tudás alapján való döntés az, ami elvileg esélyt ad bárki számára az egyenrangú vitában való részvételre, az összes többi szempont, az erő, az érdek, a hagyomány, a pozíció, mind aszimmetrikus viszonyokat visz a kommunikáció folyamatába. Minél többen tartjuk elsődleges értéknek a tudás alapján történő véleménybefolyásolást, közösségi döntéseket, annál több esélyt adunk egyfelől a racionális döntések megszületésének, másfelől a konszenzuálisabb (békésebb, feszültségmentesebb) társadalmi viszonyok kialakulásának és fennmaradásának. A hamburgert árusító bölcsész – egyébként hamis – víziója tehát még mindig sokkal jobb a hamburgert árusító sima („iskolázatlan”) hamburgerárusénál, mert az előbbi a munkája során és – még inkább – azon kívül jó eséllyel jóval magasabbra értékeli a tudást az összes többi befolyásoló tényezőhöz képest.” (Szakadát 2015: 14).

Médiaképzésen kívül vagy azon belül a korszerű felsőoktatásnak csak ez lehet a feladata. A társadalomtudományokat nem szabad temetni, nem lehet a közvetlen, gazdasági haszonnal mérni létjogosultságukat. Szemléletmóddal, érvelési és vitatechnikákkal, nyitottsággal, érzékenységgel kellene felvértezni hallgatóinkat, mert csak így nyerheti vissza az egyetem, az universitas eredeti funkcióját. A médiaoktatás tartalmi és formai keretei a közoktatásban kialakulni látszanak, de a felsőoktatásban újra kell építeni egy korábban már működőképes rendszert, mint ahogy a felnőtt társadalomban is elengedhetetlenül szükség lenne olyan képzett szakemberekre, akik segíthetnek a megváltozott tömegkommunikációs viszonyok között, az új médiumok, a részvételi demokrácia új terein való eligazodásban. Mindegy, hogy andragógusnak, művelődésszervezőnek, közösség-szervezőnek vagy kommunikátornak nevezik. A lényeg, hogy LEGYEN.

Irodalom

Bajomi-Lázár Péter 2008. *Média és társadalom*. Jaffa Kiadó, Budapest.

Buckingham, David 2005. *Médiaoktatás*. Zsigmond Király Főiskola – Hatodik Síp Alapítvány – Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest.

MNTT TB 2010. *A Magyar Nemzeti Tanács Tájékoztató Bizottságának Médiastratégiája*. Újvidék. <www.eugenonline.com/download/tajstrat.doc> [2011. 01.10] Eredeti helyéről időközben eltávolították, a dokumentum jelen pillanatban a következő helyről tölthető le: <http://www.civilportal.rs/article_userfiles/files_57/tajstrat.doc> [2016.01.6.]

MTE 2014. *Felmérés a magyarországi médiaképzésekről – Munkaanyag a Magyarországi Tartalomszolgáltatók Egyesülete számára*. <http://mte.hu/wp-content/uploads/2014/11/Felmérés-a-magyarországi-médiaképzésekről_MTE_2014.pdf> [2016.01.15.]

Nagy Angelika – Szirmai Éva 2011. *Egyenlő eséllyel kisebbségben? Egy határokon átnyúló regionális képzés kísérlete és gyakorlata*. In Lőrincz Ildikó (szerk.) *Európaiság, magyarság Közép-Európában*. NYME Apáczai Csere János Kar, Győr. 452–458.

Szakadát István 2015. *Büfészakbarbarizmus. Jel-Kép*, Kommunikáció képzés különszám 1 13–20.

Szójártó Imre 2001. A média tantárgy a magyar közoktatásban. *Médiakutató* 2 (4) <http://www.mediakutato.hu/cikk/2001_04_tel/08_media_tantargy_a_magyar_kozoktatásban/01.html> [2016.01.18].

Szirmai Éva 2009. A Gutenberg-galaxis és a kibertér között. *Kultúra és Közösség* 13 (2) 69–76.

Szirmai Éva 2010. *Kinek és minek tanítunk médiát?* In Juhász Erika – Szabó Irma (szerk.) *Nemzetnevelés – felnőttnevelés – közművelődés*. Csokonai Kiadó – Debreceni Egyetem – KultúrÁsz Közhasznú Egyesület, Debrecen. 408–415.

Szűcs Norbert – T. Molnár Gizella 2009. Pillanatfelvétel – az andragógia BA-képzés első 3 évéről. *Kultúra és Közösség* 13 (2) 21–25.

Zöldi László 2007. Mire képezik a kommunikáció szakosokat? *Lapkiadás* 9

<<http://www.klubhalo.hu/modules.php?name=News&file=article&sid=4446>> [2016.01.15.]

